

Gherghina BODA

EXPOZIȚIA NAȚIONALĂ A ASTREI DE LA BRAȘOV (1862)

Politica cultural-științifică a Astreii preconiza un amplu program de emancipare a românilor, care cuprindea și stimula totodată preocupările culturale și economice prin intermediul școlilor, cărților, prelegerilor, cooperativelor sătești, băncilor etc. În cadrul acestui program atât de cuprinzător, realizarea de expoziții cu o tematică diversă va ocupa un loc aparte, acestea fiind organizate atât cu ocazia unor adunări generale, cât și a unor manifestări culturale¹, având fie o importanță națională, fie una locală (adică în despărțăminte).

În planul activității practice a culturii materiale, conducătorii Astreii vor produce în perioada 1862–1905 un număr de 3 expoziții naționale, și anume: în anul 1862 la Brașov și în anii 1881 și 1905 la Sibiu, ultima organizându-se simultan cu inaugurarea Muzeului Național al Asociațiunii.

Dacă la prima adunare generală n-a putut fi realizată nici o expoziție, la următoarea adunare generală, cea de la Brașov, din perioada 28–30 iulie 1862, s-a organizat prima expoziție națională a românilor. Această expoziție, conform părerii lui A. Șaguna, a avut drept scop „înmintarea și deșteptarea Românilor fără nici o mărginire numai la unele ramuri ale vieții sociale, precum și totodată progresul și gustul estetic pentru tot ce este frumos și folositor”². Referitor la scopurile expoziției, G. Barițiu considera că unul dintre scopurile principale ale realizatorilor acestei expoziții de probă³ a fost și acela de a da ocazia femeilor române de a-și demonstra îndemânarea și priceperea în arta lucrului de mână, în comparație cu femeile altor popoare conlocuitoare de pe întinsul monarhiei, în urma acestei expoziții ele fiind denumite „francezele orientului”⁴.

Un alt scop al expoziției a fost și acela de a infirma opiniile false și răuvoitoare ale unor popoare străine despre gradul de cultură și civilizație al românilor transilvăneni. Existau opinii care susțineau că „industria la românii transilvani este nulă și agricultura lor încă se află tot numai în starea ei primitivă, precum a putut fi aceeași înainte de aceasta cu câteva mii de ani”⁵. Putem afirma că această expoziție a constituit și primul îndemn la nivel național de a ieși la lumina civilizației cu rezultatele muncii românilor din domeniul industrial și agricol, de a „ne arăta, odată, precum suntem, industrioși sau leneși, cultivați sau barbari, isteți sau deștepți, sau tâmpiți de la natură”⁶.

Această expoziție a dat ocazia românilor de a se cunoaște pe sine „în toată privința și în toate ramurile activității noastre naționale”⁷.

Expoziția a fost pregătită timp de 5 luni⁸, iar pentru atragerea unui număr cât mai mare de expozanți, Asociațiunea a publicat în presă mai multe „cercularii”, adresate în special preoților și intelectualilor, pentru a conlucra „prin puterea cuventului și prin exemplul propriu, ca din

---

¹ Matei Pamfil, *Astra (1861–1950)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 246.

² *Gazeta Transilvaniei*, 1862, nr. 39, p. 153.

³ *Ibidem*, nr. 49, p. 194.

⁴ *Transilvania*, 1888, p. 157.

⁵ *Gazeta Transilvaniei*, 1862, nr. 60, p. 245.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, nr. 63, p. 250.

poporul nostru să iee, cât se poate, mai mulți parte la aceea espozițiune prin produsele și manufacturile, ce ei, sau familiile lor au produs prin propriile lor mâni⁹.

Reușita acestei prime expoziții naționale a românilor s-a datorat atât stăruințelor lui A. Șaguna, care a lămurit și îndrumat preoțiimea să depună toate eforturile în atragerea a cât mai mulți români, din toate ținuturile monarhiei, la această expoziție, cât și strădaniilor profesorilor de la gimnaziul românesc din Brașov, care, ajutați de frunțașii brașoveni, au organizat această expoziție neprecupețind nici un efort.

Deși românii se aflau în fața primei experiențe de acest gen, ei au încercat să ordoneze toată activitatea într-un mod cât mai practic și mai eficient, în acest sens elaborând o *Programă*¹⁰, care cuprindea o serie de indicații ajutătoare la buna desfășurare a activității expoziționale.

Punctul 2 arăta faptul că pentru expoziție era direct răspunzătoare o comisie compusă din cinci membri și cinci suplینitori, aleasă la 8 februarie 1862, care avea ca principale atribuții ținerea strictă a evidenței obiectelor expoziționale, redactarea permanentă a unor rapoarte despre primirea, așezarea, păstrarea, vinderea sau înapoierea obiectelor proprietarilor după închiderea expoziției.

La punctul 4 se prevedea angajarea unui „arangeur tocmit earăși cu plată“, care avea drept sarcină dispunerea tuturor obiectelor „după un metodu practic“. În acest scop obiectele trebuiau să fie numerotate și înscrise cu numele producătorului sau proprietarului.

Punctul 8 prevedea alegerea unui „colegiu de 7 censori sau arbitrii“, adică un juriu, pentru alegerea celor mai deosebite obiecte expuse și acordarea de „scrisori laudatorii pentru obiectele care vor merita lauda“. Tot juriul avea sarcina de a pregăti „un catalog cuprinzător de toate obiectele“ pentru ca „pe temeiul acelu catalog să emită laudatoriile sub sigiliul asociațiunii“.

Împărțirea obiectelor pe secțiuni și clase era precizată de punctul 10, astfel:

secțiunea I – Obiectele de arte frumoase;

secțiunea II – Manufacturile femeiești;

secțiunea III – Manufacturile bărbățești;

secțiunea IV – Productele de agricultură;

secțiunea V – Productele montanistice.

Împărțirea secțiunilor în clase a fost făcută în funcție de natura și calitatea obiectelor expuse.

Punctul 11 prevedea măsuri de protejare a obiectelor împotriva agenților degradanți ai mediului extern, cum ar fi praful, de exemplu, măsuri care obligau la acoperirea obiectului cu o hârtie fină, transparentă. În acest punct găsim germenii viitoarelor procedee științifice de conservare și protejare a obiectelor muzeale.

La punctul 22 se prevedea ca 10% din suma totală obținută în urma vânzării unor obiecte expoziționale să fie destinată premierii producătorilor „mai vârtos săteni și meseriași mai lipsiți ... cari și de altumintrea vor fi meritat lauda pentru produsele lor“.

⁹ *Ibidem*, nr. 39, p. 153.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 49, p. 194–195.

O parte a obiectelor expuse urmau a fi vândute (începând cu a treia zi de expoziție), altele au fost dăruite Asociațiunii, iar celelalte au fost returnate proprietarilor de drept după închiderea expoziției.

Tot *Programa* ne oferă informații despre prețul biletelor, care a fost fixat la 20 cr., precum și despre orarul expoziției, aceasta putând fi vizitată zilnic între orele 12 și 18, iar duminica sau în zilele de sărbătoare, între orele 10 și 18.¹¹

Adunarea generală de la Brașov, „împreună” cu prima expoziție națională a românilor din Transilvania, s-a erijat într-o adevărată sărbătoare națională, atât prin programul de acțiuni foarte amplu, cu activități științifice și de divertisment (bal, serate muzicale, teatru de diletanți), cât și prin prezența masivă a românilor din toate ținuturile locuite de românii din cadrul monarhiei, a românilor din România, precum și a multor străini, care s-au perindat în acele zile prin oraș și prin sălile de expoziție.

Expoziția a fost organizată în 4 săli ale gimnaziului românesc și a etalat peste 2200 de obiecte, martore ale industriei și spiritului de activitate al poporului român.¹²

Această sărbătoare națională a românilor a fost marcată de o serie de evenimente importante, cum ar fi: sosirea președintelui Asociațiunii în Brașov, pe data de 26 iulie, liturghia ținută de acesta la biserica Sf. Nicolae, duminică 27 iulie, deschiderea lucrărilor adunării generale și a expoziției, luni 28 iulie, concertele de muzică susținute de mai mulți tineri talentați, printre care s-a remarcat și violonista Elisa Circa.¹³

Episcopul Andrei Șaguna a sosit la Vlădeni în ziua de 26 iulie, aici fiind întâmpinat de protopresbiterii I. Popasu și I. Mețianu, alături de o mulțime de săteni. De aici a plecat la Codlea și la Ghimbav, unde a fost întâmpinat de societatea aleasă a Brașovului, apoi s-a îndreptat spre Brașov însoțit de 450 de tineri călare, împodobiți cu flori și steaguri naționale.¹⁴ A. Șaguna a fost găzduit de negustorul Ioan Florian. Seara, președintelui Asociațiunii i s-a făcut o serenadă de către regimentul Wallmoden de ulani, care executa cele mai noi și mai frumoase marșuri românești, având în frunte 150 de făclii.¹⁵

Duminică, 27 iulie, după sfânta liturghie, G. Barițiu i-a adus episcopului să binecuvânteze un steag în două culori, roșu și albastru închis (vânăț), cu marginea galbenă, lucrat de femeile din Brașov și dăruit gimnaziului, precum și două „cordele” frumoase și valoroase, una lucrată și trimisă de consiliera Moldovan, iar cealaltă lucrată de femeile brașovene.

Deschiderea adunării generale a Asociațiunii a avut loc într-o sală a gimnaziului prin cuvântarea președintelui A. Șaguna. El a precizat scopul Asociațiunii și a subliniat importanța cultivării limbii în procesul de dezvoltare a unui popor, afirmând apoi că „nu vor trece multe zeci de ani și națiunea română va fi regenerată și întinerită în puterile sale intelectuale, industriale și materiale, pentru că națiunea este setoasă după cultură și luminare ...”¹⁶.

După încheierea primei ședințe a Asociațiunii, G. Barițiu a ținut un discurs care a marcat deschiderea expoziției. În cuvântarea sa, G. Barițiu a arătat motivele care i-au determinat pe brașoveni să organizeze „expozițiunea de produse, manufapte și artefapte românești”. El arăta faptul

---

¹¹ *Ibidem*, nr. 57, p. 226–227.

¹² *Ibidem*, nr. 60, p. 245.

¹³ *Amicul școalei*, nr. 29–30, p. 232.

¹⁴ *Ibidem*, p. 225–226.

¹⁵ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 56, p. 222.

¹⁶ *Ibidem*, p. 228.

că între manifestarea vieții noastre naționale, sociale și practice și opinia altor popoare referitoare la civilizația românească din Transilvania exista o mare diferență. Chiar dacă unele popoare ne considerau fără industrie și cu o agricultură primitivă, prin această expoziție românii au avut ocazia de a dovedi că întotdeauna și-au produs singuri cele necesare traiului, bazându-se pe meșteșugurile învățate de la străbuni și că produsele create de ei fac cinste poporului lor. De aceea, românii trebuiau să aibă curajul de a etala în fața lumii întregi produsele mâinilor și minților lor, expozițiile constituind un mijloc excelent de popularizare a acestor produse.

Ideea organizării expoziției nu a fost agreată de toți, unii afirmând că expozițiile nu sunt altceva decât simple „maimuțări”, adică „o imitațiune atât a târgurilor, cât și mai vârtos a jocurilor îndatinat la elinii antici, sau a minunatelor adunări din toată patria împregiurului unor temple ale lor, unde avea a se produce fiecare în arta sau meseria sa în fața întregii națiuni, dela care apoi toți cei mai eminenti își luau cununa de victorie”¹⁷.

G. Barițiu arăta că, în ciuda acestei păreri negative, cam cu aproximativ 10 ani în urmă s-a lansat în lumea civilizată moda expozițiilor, organizându-se asemenea acțiuni la Londra, Paris, Viena, München etc., ceea ce demonstra importanța acestora, importanță care rezida în primul rând în consecințele lor practice și naționale.

După încheierea discursului s-a intonat imnul popular de către un cor de tineri, întreaga audiență fiind apoi invitată să viziteze expoziția.¹⁸

În această zi de sărbătoare națională, Brașovul avea o față festivă, peste tot vedeai mulțime de români îmbrăcați în minunate costume naționale, cu panglici tricolore fluturând parcă a libertate. Majoritatea zonelor locuite de români aveau aici reprezentanți, atât femei, cât și bărbați, toți atrăgând atenția asupra lor prin simplitatea și eleganța costumelor naționale, prin sentimentele care îi animau și pe care le puteai citi pe fețele lor luminoase și zâmbitoare.

Participanții la expoziție au venit în număr mare din Brașov și din comunele districtului Brașov (Satulung, Cernatu, Zărnești, Sohodol, Fundata ș.a.), din comitatele Arad, Satu-Mare, Pesta, Biharia, Timișoara, Caraș, Alba-Iulia etc., din Viena și Ungaria¹⁹, nefiind reprezentate Bucovina, Maramureșul ș.a.²⁰

Expoziția a fost împărțită în cinci secții, obiectele fiind expuse în 4 săli, dintre care sălile 2, 3 și 4 au reprezentat industria de casă specifică femeilor. Majoritare au fost produsele realizate de mâinile îndemânatice ale femeilor române, atât cele perfecționate în școli, cât și cele ale țărancilor simple, fără nici o pregătire decât cea a datinii strămoșești, transmise de la mamă la fiică.

Produsele realizate din pânză de in, cânepă și bumbac au fost în număr mare, printre acestea distingându-se fețe de pernă cusute după datina ținutului de proveniență, cu desene și figuri antice, perne întregi umplute cu fulgi de găscă, cămăși bărbătești și femeiești, cusute și împodobite cu arnici roșu sau mătase, învelitori de cap din bumbac și borangic, ștergare, fețe de masă, merindari pentru 6 sau 12 persoane, în două sau patru ițe, după gustul fiecăruia etc.

Tot aici s-au mai putut admira țesături pentru fuste sau rochii, simple sau cadrilate și colorate după datina locului de origine, țesături din lână albă sau colorată, covoare, pături simple sau cu o mare diversitate de modele, toate unice în felul lor, desagi, brâne, cordele, catrințe, flanelle

¹⁷ *Gazeta Transilvaniei*, 1862, nr. 60, p. 245.

¹⁸ *Amicul școlii*, 1862, nr. 29–30, p. 232.

¹⁹ *Gazeta Transilvaniei*, 1862, nr. 66, p. nenumărată, *Catalogul expoziției*.

²⁰ *Ibidem*, nr. 62, p. 247.

etc. Au fost etalate nenumărate torturi răsucite de cânepă, in, bumbac, lână și mătase. De asemenea, au atras privirile vizitatorilor minunatele broderii și cusături cu ață răsucită, cu mătase, cu fir de aur sau argint, vechi sau moderne, de o finețe și o eleganță princiară, demne de un popor imortalizat pe Columna de la Roma. Împletiturile pe andreele sau cârlige au fost și ele în număr mare, de asemenea împletiturile din paie fine sau obișnuite, buchete și ghirlande de flori diverse realizate din țesături fine și din hârtie colorată de mătase, diferite lucruri de mână din mărgelile aranjate în diverse compoziții, forme, desene, figuri și calități, lucruri din piele fină, decocturi, dulceturi de fructe etc., tot ceea ce femeia română, în ingeniozitatea ei, creează pentru ea, familia și casa ei.²¹

În sălile de expoziție au mai putut fi admirate produse realizate atât de femei, cât și de bărbați, cum ar fi: mătasea toarsă sau netoarsă, ceară, faguri de miere, plante folosite la vopsit lână, plante și rădăcini medicinale, fiecare exemplar fiind însoțit de denumirea sa și de descrierea principalelor însușiri, semințe de legume și flori, caș și brânză, muștar, lumânări și făclii din seu și ceară, săpunuri simple și parfumate etc.

Produsele meșteșugărești specifice bărbaților au fost expuse numai într-o sală, ele fiind, în general, destul de modest reprezentate. Și-au expus produsele muncii agriculturii, care au prezentat cerealele cultivate de români, olarii, tâmplarii, cojocarii, ciobanii, cofetarii (a putut fi văzută o plăcintă din 80 de felii, 1 colac și 14 cornuri), pantofarii, fierarii, producătorii de vinuri ș.a., toți aceștia arătând meseriile practicate de români, cât și nivelul atins de acestea.

Dintre produsele cele mai deosebite prezentate în cadrul expoziției se pot aminti cele 19 volume din „*Instrucțiunea publică*” a lui A. T. Laurian și o hartă a Daciei, 1 cutie cu două feluri de cărbuni de piatră și lemne pietrificate (proprietar Nicolae C. Marincovici), biserica Sf. Nicolae din Brașov confecționată din hârtie (proprietar Vasile Belissimus), 2 melci de mare și 1 melc pietrificat (proprietar Ieronim G. Barițiu), o capră neagră împăiată dăruită muzeului gimnaziului românesc din Brașov de către protopopul I. Mețianu din Zărnești, un război de țesut (proprietar Vasile Saftu), 6 calități diferite de hârtie albă și colorată expuse de „Fabrica de hârtie mecanică” din Zărnești, diverse arme, pluguri, icoane cusute cu mărgelile sau pictate, un covor de lână reprezentând stema Transilvaniei apărută de un leu, cu inscripția „Independența Transilvaniei”, realizat de Alesandra Georgie Popa din Pesta și dăruit „Reuniunii Femeilor Române” din Brașov, portretul lui Mihai Viteazul cusut cu lână fină, lucrarea Sidoniei Majoru din Viena, precum și multe altele.²²

La secțiunea *Artelor frumoase* au fost expuse obiecte de pictură și sculptură în lemn, metal și piatră, precum și instrumente muzicale. Printre expozații s-a distins Ioan Pop, care a expus o icoană a lui Isus Christos în biserică, Hariton Ciurcu, care a prezentat 3 icoane, profesorul și sculptorul Andronic Androne, cu 4 uși de altar, 2 sfeșnice mari și 6 icoane arhitectonice, Nicolae Pop, cu un înger sculptat, George Vlădăreanu, student la Academia Științelor Frumoase din Viena, cu 3 tablouri în ulei și un desen pe hârtie, Atanasie Istrătescu, cu o icoană, 2 tablouri și un potir de lemn aurit, Elena Istrătescu, cu un tablou desenat ș.a.

Din cele redată mai sus se poate observa cu ușurință diversitatea foarte mare a exponatelor, ceea ce denotă o anumită dezvoltare a meseriilor la români, în special cele cerute de nevoile personale și comunitare. Chiar dacă industria mare a trecut aproape neobservată, etalându-și produsele doar câteva fabrici, a compensat cu deosebit succes industria mică de casă, care a încântat ochii vizitatorilor, trezindu-le admirația, îndeosebi cele 3 săli în care au fost expuse produsele

²¹ *Amicul școlii*, 1862, nr. 21, p. 165–166.

²² *Gazeta Transilvaniei*, 1862, nr. 66, p. nenumerate, *Catalogul expoziției*.

realizate de femeile române. Pentru prima dată, femeia română a fost văzută în plenitudinea calităților sale artistice, i-a fost recunoscută îndemânarea și perfecțiunea gustului, imaginația bogată și originalitatea creației, fiecare obiect fiind de fapt un unicat.

Chiar dacă numărul obiectelor expuse a fost relativ mic – doar 2200 –, impresia lăsată publicului vizitator a fost deosebit de puternică, făcându-l să treacă prin toată gama sentimentelor, de la uimire la extaz. Privitor la numărul mic de obiecte expuse, Axente Sever găsește 5 cauze majore care au determinat acest lucru, și anume²³:

1) popularizarea redusă a expoziției și munca defectuoasă a preoților și intelectualilor în rândul poporului;

2) teama de concurență a expozanților;

3) insuficiența informare a publicului despre destinația obiectelor după închiderea expoziției;

4) zvonul răspândit cu răutate că expozanții vor fi supuși unor taxe și impozite mai mari;

5) neînțelegerea folosului practic, moral și material al expoziției de către poporul român.

Referitor la câștigul moral și material rezultat în urma expozițiilor, pe care mulți români nu și-l puteau explica, G. Barițiu a clarificat acest lucru într-un mod concret, prin rezultatele muncii lor, determinându-i să-și sporească încrederea în forțele proprii, spre a se face cunoscuți altor popoare și a infirma opiniile false despre nivelul lor de dezvoltare culturală și economică.

În urma acestei expoziții și a aprecierii de care s-a bucurat din partea străinilor veniți să o viziteze, românii și-au dat seama că produsele lor pot concura oricând cu produsele altor popoare, ba mai mult, că ele pot fi expuse fără nici o teamă chiar la Londra, Paris sau în alte părți. Acum, femeile române și-au adjudecat titlul de „francesele orientului“, denumire care denota finețe, eleganță și un gust desăvârșit.

G. Barițiu a afirmat că profitul material putea fi privit din două perspective: pe de o parte, câștigul obținut de Asociațiune în urma vinderii obiectelor dăruite de unii expozanți și care a fost mai mic decât s-a preconizat inițial, iar pe de altă parte, impulsul pe care l-a primit fiecare expozant în parte de a se perfecționa și de a crește producția proprie pentru a obține câștiguri financiare mai consistente, fapt care, pe viitor, ar influența pozitiv modul lor de viață.

Această primă expoziție organizată de românii transilvăneni a fost o mare reușită, ea erijându-se în deschizătoare de noi orizonturi economice românești, constituindu-se totodată într-un puternic imbold pentru acțiunile viitoare ale Asociațiunii pe teren economic. Ea a fost scena pe care a evoluat creația românească, rampa de lansare în rândul celorlalte naționalități conlocuitoare din cadrul monarhiei și mijlocul de afirmare pe teren economic a abilităților practice și spirituale ale poporului român, atât de desconsiderat de ceilalți. A constituit totodată prilejul perfect de punere în evidență a puterii artistice și de creație a poporului român din Transilvania, bogăția și diversitatea sa tradițională.

---

²³ *Amicul școlii*, 1862, nr. 26, p. 201–205.